EBÜ’L-HASEN-İ KERHÎ

Hadîs ve Hanefî fıkıh âlimi. Ebü’l-Hasen künyesi olup, ismi, Ubeydullah bin Hüseyn bin Dellâl bin Delhim’dir. 260 (m. 874) yılında Irak’ta Kerh bölgesinde doğdu. Bundan dolayı Kerhî nisbet edilmiş ve Ebü’l-Hasen Kerhî diye meşhûr olmuştur. Ömrünün büyük kısmını Bağdâd’da geçirdi. 340 (m. 952) yılında yine orada vefât etti. Cenâze namazını talebelerinden Ebû Temam Hasen bin Muhammed Zeynebî Hâşimî kıldırdı. Bağdâd’da Ebû Zeyd geçidindeki, mescidi yanına defn edildi.

Ebü’l-Hasen-i Kerhî hazretlerinin fıkıh ilminde en meşhûr hocası; İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe’nin (radıyallahü anh) torunu İsmail bin Hammâd’dan ilim öğrenmiş olan Ebû Sa’îd Ahmed bin Hüseyn’ Bürdeî idi. Ayrıca kadı İsmail bin İshâk, Ahmed bin Yahyâ Halvânî, Muhammed bin Süleymân Hadramî, Muhammed bin Abdullah bin Süleymân Hârezmî ve daha birçok âlimden ilim öğrendi. Dîn-i İslâm’ın inceliklerine vâkıf olabilmek için çok çalıştı. Bütün gayreti Allahü teâlânın rızâsını kazanabilmek için idi. Daha önce yapılmış bütün

ictihâdları öğrendi. Verilen bütün fetvâları ezberledi. Hanefî mezhebinin tafsili delîllerinin hepsini öğrendi. Ahmed İbni Kemal Paşa hazretlerine göre “Mes’elede müctehid” oldu. Müctehidlerin üçüncü tabakasından olan bu âlimler, mezheb imamının bildirmediği mes’eleler için, mezhebin usûl ve kaidelerine göre ahkâm çıkarırlarsa da, imâma uygun çıkarmaları şarttır. Hocası Ebû Sa’îd Bürdeî ve kadı Ebû Hazm’dan sonra Abbasî devletinin başşehri Bağdâd’da Hanefî âlimlerinin reîsi oldu. Müslüman devlet adamlarına nasîhatlarda bulunur, onların İslâmiyete uygun hareket etmelerini tenbîh ederdi. Böylece bu devlet adamlarının âdilâne idâreleri altında, insanların huzûr içinde yaşamalarına vesîle oldu. Yetiştirdiği âlimlerden çeşitli bölgelere gönderdiği kadılar da, verdikleri âdil hükümler ve güzel nasihatlerle, insanların dünyâ ve âhırette mes’ûd olmalarına sebeb oldular. Ebü’l-Hasen-i Kerhî hazretleri, o kadar hürmet görüp insanlar tarafından çok sevildiği halde, dünyâ malına hiç itibar etmez, zarûret miktarı dünyalığı kendisi için yeterli bulurdu. Gündüzleri oruç tutar, geceleri hep ibâdet ederdi. Ömrünün sonuna doğru felç oldu. Çok sıkıntı çekti. Sabrı ve tevekkülü çok fazlaydı.

İnsanlara birşey öğretmek, doğruyu bildirmek, bir kişinin doğruyu öğrenmesine vesîle olmak, onu en çok memnun eden işlerden biriydi. Pekçok talebe yetiştirdi. Bunlardan; Ebû Bekr Ahmed Râzî Cessâs, Ebû Ali Ahmed bin Muhammed Şâşî, Ebû Hâmid Taberî, Ebü’l-Kâsım Ali Tenûhî, Ebû Bekr Damgânî, Ebü’l-Hasen Kudurî, Ebû Hafs İbni Şahin, İbn-i Hayve, İbn-i Sellâc, Kâdı Ebû Muhammed bin Efgânî, Ebû Abdullah Basrî meşhûr oldu. İçlerinden “Eshâb-ı tahrîc” sayılan âlimler yetişti. Ahmed İbni Kemal Paşa’ya göre, fıkıh âlimlerinin dördüncü tabakasından olan Eshâb-ı tahrîc; ictihâd derecesinde olmayıp, müctehidlerin çıkardığı, kısa, kapalı bir hükmü açıklayan âlimlerdir. Ebû Bekr Ahmed Râzî Cessâs bunlardandır. Talebelerinden her biri, gittikleri yerlerde hocalarından aldıkları kıymetli ilimleri anlattılar. Yalnız Allahü teâlânın rızâsını kazanmak için çalıştılar.

Önceki âlimlerin eserlerini şerh eden, hocalarından duyduklarını ve diğer müctehidlerden farklı olarak yapmış olduğu değişik ictihâdlarını yazan Ebü’l-Hasen Kerhî hazretlerinin pek kıymetli kitapları vardı. Bunlardan Câmi’-üs-sagîr, Câmi’-ul-kebîr ve Muhtasar adlı olanları çok kıymetlidir. Bunu Kudûrî şerh etmiştir.

İctihâdları arasındaki farklılık, müslümanlara rahmet olduğu bildirilen İslâm âlimlerinden olan Ebü’l-Hasen-i Kerhî hazretlerinin, “Bey’ ve Şirâ”da (alış-veriş) müslümanları tehlikeye düşmekten kurtaran ictihâdı şöyledir: “Şüpheli parası olanın, sahih alış-veriş yapabilmesi, satıcıya parayı alış-veriş bittikten sonra göstermesi ve vermesi ile mümkün olur. Ya’nî, bu durumda olan bir kimse, parasını cebine kor, satıcıya alacağı şeyi tarttırır, fiyatını öğrenir. Alıcı “aldım”, satıcı “sattım” deyip, alış-veriş bittikten sonra parayı cebinden çıkarıp verir. Daha önce şüpheli parayı satıcıya hiç göstermez.”

Talebeleri anlatır: Vefâtına yakın felç olunca, ilâç için çok paraya ihtiyâcı oldu. Başka çâre bulamayınca, vâli Seyfüddevle bin Hamdân’a yazıp nafaka istedik. Ebü’l-Hasen Kerhî hazretleri bunu haber alınca ağlayarak “Yâ Rabbî! Beni kendinden başkasına muhtaç etme! Gelecek yardım bana ulaşmadan rûhumu al!” diye duâ etti. Seyfüddevle’nin gönderdiği onbin dirhem gümüş, kendisine ulaşmadan vefât etti.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Fevâid-ül-behiyye sh. 108

2) El-A’lâm cild-4, sh. 193

3) Târih-i Bağdâd cild-10, sh. 353

4) Şezerât-üz-zeheb cild-2, sh. 358

5) Lisân-ül-mîzân cild-4, sh. 98

6) Tabakât-ül-fukahâ (Taşköprü-zâde) sh. 60

7) Esmâ-ül-müellifîn cild-1, sh. 646

8) Fihrist sh. 293

9) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 393, 554, 1028

10) Fâideli Bilgiler sh. 41